

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 14.

У НОВОМ САДУ 2. АПРИЛА 1887.

ГОД. III.

МИЛОРАД П. ШАПЧАНИН

ПЕСНИК И КЊИЖЕВНИК СРПСКИ.

КРАЉЕВО ЗВОНО.

ПО Р. Х. СТОДАРУ

СПЕВАО МИЛОРАД П. ШАПЧАНИН.

(Наставак.)

Кад краљ избор од савета чуо,
 Дубоко је тужан уздахнуо;
 Милујући своје псето верно
 Туговање скрив'о неизмерно:
 „С белим влас'ма Бог вам мудрост даде —
 „Ум слабачак деце голобраде,
 „Памет ће им дати дани позни —
 „Али ви сте тако грозни, грозни! 410
 „Ја овакав — друкчиј' нећу бити —
 „Ту девојку могу л' усрећити?
 „Па за што је на мој престо пети?
 „Али доста. Жртву ћу принети,
 „Кад вам воља не зна пута ина:
 „Њезин — краљ је, моја краљевина.“

Ал таки су пути овог жића!
 И дозваше поносна племића,
 Најлепшега у целоме граду,
 Спремеше га, послаше по младу. 420
 Чету су му пратилаца дали.
 Па како су, Боже, путовали!
 Мај је био, трава никла мека,
 Ишли у дуж као војска нека!
 Ситно шибље и зелене гране
 Дуж путова са обадве стране;
 Горе небо, тамо зелен бреже,
 А птичија песма се разлеже.
 Чим тастову граду стигло слање,
 У Саборној било је венчање. 430
 Витез (пропис обичаја стара)
 Место краља стај'о код олтара,
 Богомоља, — не видесте таке,
 Те стубове, те сводове лаке,
 А зидови к'о од ткана беза —
 Па се дивиш, ко их таке среза!
 Гледају те из сводова тамних
 Светитељи бојени и кам'ни.
 На пољу је јарко сунце сјало,
 Кроз прозоре цркву обасјало. 440
 Орила се песма пуна миља,
 А владика младе благосиља.

Одатле се пратња дигла
 Да невесту краљу води,
 Кроз долине и дубраве
 Поносито двору ходи.
 Јахали су коње бесне,
 Један халу, други ждрала,

А пред њима, као звезда,
 Застава се лепршала. 450
 Међ витези видиш једну
 Са небеса свету сенку —
 То невеста тихо, мирно
 Јахала је на зеленку.
 Ено већ и шуме знане,
 Већ је граду близу она —
 Још не види куле, цркве,
 Али чује јасна звона.
 Чује жубор, што га ветри
 Кроз зелене носе гране: 460
 То је поздрав, који бруји
 Од светине узрујане.
 И ето се већ град види,
 Све звоници сјајни, красни,
 Старе куле и зидови
 И дворови горостасни.
 Када у град улегосе,
 Весело их народ прима,
 Савио се око кућа,
 Шарен застор од ћилима, 470
 По бојама од пурпура
 Трепти ткиво златне жице,
 А у цвећу, зелен-венци:
 Име краља и краљице.
 Са свих страна народ врви,
 Главним тргом пратња шеће,
 Из прозора киша лије,
 Није киша, него цвеће!
 Са свих страна грми: „ура!
 Живела нам бисер-грана!“ 480
 Као сестра, као мајка,
 Краљица је дочекана.
 Пред сватовма јунак јаше;
 Кад до двора близу бисе
 Три пута је у рог дун'о,
 А врата се отворише.
 На прагу се краљ указа,
 Радује се срећну данку,
 Сија му се плашт багрени
 Као сунце на уранку. 490
 Млада госпа с коња слази,
 Дркћући му руку пружа,
 Стидним оком погледује
 Свога друга, свога мужа.
 А кад с њиме у двор ушла,
 Обичаје следећ' старе,

Витезови задуваше
 У рогове, у фанфаре.
 Капије се затворише —
 Адет то је доба стара: 500
 Настају јој дани нови
 А стари се свет затвара.
 Стишао се глас народа,
 Умукнуо глас од звона:
 Краљ краљицу горе одв'о,
 Приказа је са балкона.
 „Ура! ура!“ народ виче,
 „Живели нам ти и она!“
 Загрмеше јасне трубе,
 Ударише опет звона; 510
 Разлежу се мукли гласи,
 Чисто с' тресу куле вите:
 Краљ с краљицом народ здрави
 И витезе поносите.
 А одоздо радост бурна,
 Народни се ломе гласи,
 К'о громови кад зајече,
 Као море, к'о таласи.
 Улицама лом и граја,
 Калдрма се градска тресе, 520
 Пеливани, опсенари
 Дигли вику, урнебесе.
 Бубањ, зурле, таламбаси
 Разлежу се — бруји, хучи;
 Рујна вина као воде,
 Пружи руку па га сучи!
 Није вино као вино,
 Већ све гори, рези, пени —
 Да када ће, ако не ће
 Кад се моћан владар жени! 530
 И весело сунце зађе;
 А кад на град паде тама,
 Кандилаца и свећица
 Горело је хиљадама.
 И ракете к небу лећу,
 Истурју шарен-боју,
 А фењери блеском трепте
 У дворском перивоју.
 Звона звоне, али камо
 Од краљевског звона крика? 540
 Да дрмнуше, звонило би
 К'о на укоп самртника.

А да ли је краљу тешко тако?
 Није тешко, а није ни лако.
 Област „среће“, област „туге дуге“;
 То су земље једна поред друге,
 Ал међ њима уска с' земља скрива,
 Где се срећа тренутна жива.

Тако и краљ, са стегнути даси,
 Осетио, како с' срце гаси, 550
 Крха прсте, спопала га плина,
 А у души пустош и празнина.
 Судбина му красну љубу даје,
 Ал у њему љубав — умрла је.
 Љубав оде, ал су живе груди —
 Можда ће се некад да пробуди?
 У љубави чудни су вам плами —
 И најтише срце вам помами.
 Људи слаби, па их лако плени, —
 Један поглед судбу им промени! 560
 Гледнеш жену и сетну и бледу...
 Ал шта има у њену погледу?
 Да ли бола, или вреле жари,
 Или суза од болова стари',
 Ил кроз тужан осмех искра сјаје
 Па болове скривене издаје,
 Оне боле од студа и плама,
 Што тињаху у њој годинама,
 Што су, лепој, многи немир дали,
 Често, често до дна отровали? 570
 Човек нежан, нехотице стане,
 Па му туга меко срце гане;
 Вледо лице, влажно око гледи
 А оно га покори, победи;
 Он би даље, ал сломљено крило!
 И њојзи је некад тако било.
 Моћ је силна у женице миле,
 У краљице нема таке силе!
 Љубит' мужа није дело лако,
 Она љуби, љуби — али како? 580
 Свете дувне (да шта друго знају?)
 Причале јој о Богу и рају,
 Сладиле јој вечан живот неба —
 Па сад не зна, шта човеку треба,
 Шта га греје, шта му блажи бриге —
 Само читај молитвене књиге!
 Често пута, кад је занос стиже,
 Устала би да му приђе ближе,
 У срцу јој нешто мило слади,
 Али не сме грешном да повлади, 590
 Мислила је, у ад ће је свући —
 У срцу су греси — вапијући!
 Час би мужу, час би опет Богу,
 А обоје примит' је не могу.
 Љубила их из срдашца свега,
 Али силно — ни Бога ни њега!
 Драги моји, судбина вам вајна,
 Нема за вас мира дуготрајна,
 Малени сте, да љубави дате,
 Велики сте па мрзит' не знате. 600
 Божији вас разлучили суди,

Ал шта мари — здружили вас људи.
Из тог пакла још једини пути:
Трпи, прости, заборави, ћути!
Не занос'те с', не сањајте млади,
Дајте духу, нека вазда ради!
Тако срце не ће никад заћи, —
Меште среће покоја ће наћи.

Краљица се није наћи знала —
Дувна била, дувна и остала, 610
У палачи бурних дана није,
Од одаја посташе ћелије.
Краљ, сиромах, судбини се дао,
Трпио је — шта би друго знао?
Он не рошће са недаће клете —
Пази љубу као мало дете;
Никад љубак, никад хладан неје,
Ретко збори, још се ређе смеје . . .
Кад дух зао њему срећу краде,
Он се жури, да ј' народу даде. 620
И доиста народ сретан беше,
Харачи му жетве не однеше,
Ни работа, да се многи пате,
А године родне и богате.
Добро му је, добра му и воља, —
Краљ је добар, краљица још боља!
У велике већ развезле тете:
„Краљица ће скоро имат' дете“.
А по која из гомиле стрина:
„Запамтите, родиће нам сина!“ 630

Као лишће о јесевој слани,
Тако журно пролажаху дани:
Лето, јесен, па и зима прође,
Снег се топи и пролеће дође.
Краљ сеђаше пунобрижна лика,
А ето ти радосна гласника:
„Хвали Бога на лепоме дару —
„Син ти с' роди, — сретни господару!“
Краљ осети, да му с' срце буди,
И узвикну: „Да л' сам срећан, људи?“ 640
Па му с' опет бригом чело збиљи —
Похитао милој породиљи.
Детињ гласић кад је чуо био,
Задрхтао, па се оставио.
Што не иде, та што ли је стао?

Никад није тако осећао,
Усуд му је једном срећу дон'о;
Па полети да повуче звоно,
Руку дигну, али рука пада —
Лекар му је дон'о нова јада: 650
„Божијој се не мож' опрет' сили —
„Краљицу смо, краљу, изгубили.“

Ранам' старим опет нови зледи,
Радост оде, а образ побледи,
Посред душе крезуб мач га био,
Смркло му се, па се скаменио:
С тог ударца, с такве среће лоше,
Краљу лицем сузе потекоше.
Ал што плаче? Претварање голо!
Та никада није је ни вол'о. 660
Ако ј' уз'о да му роди сина —
Ето пред њим сад свршена чина.
Или плаче, што се сети смрти,
Што нас једног по једнога прти,
Невидовно сваком раку спраља,
Па не штеди ни самога краља?
Није човек, ко се смрти боји —
Утри, краљу, лепо ти не стоји!

Није њему, што ће умрет', жао,
На срце му други терет пао: 670
Терет јада, што премину млада,
Што за навек покри облак црни
Ружу, коју још скриваху трни.
Зашто сада, када мајка поста,
Кад донесе тако мила госта,
Зашто баш сад да је самрт таче? —
То га боли, ето за то плаче!
У тузи је истина и сила —
Сад осећа, да му беше мила.
Љубио је, овај тужни данак 680
Развеја му онај тешки санак,
Санак, који по души облеће
К'о та слана, што падне на цвеће.
Сад је прен'о, па га туга рије:
Зашто до сад љубио је није.
Сад би и он одлетелој птици . . .
Ту се зачу дете у бешици.
Он се трже, па детету оде,
Кријућ' сузе од дворске господе.

ПЕСМА.

ЦРТА ИЗ СЕОСКОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО П. АДАМОВ.

Далео Груја кабао за стубину. Наслонио се на плот, па се сав дао некуд за очима.

Јуне се наврзло око стубине, па чеше рошчиће, што му тек набрчали.

С оне стране плота у врту чеврљи Бојана око свог рузмарина. У који мах тргла очи к студенцу, у тај мах дрекну, колико јој грло донело :

— Грујо!

Груја се трже, те у том одскочи у страну. Претега се с полугом захукта, колико је дуга, па тик Груји уз раме.

А јуне забодје низ гумно.

У том неко Груји иза леђа :

— Е, да те огребе!

Груја се осврну.

Пред њим његов ћаћа.

— А што си стао ту, па зајаваш?

Замуцао, заплео Груја, као да га пчела ујела за језик, тек да једва промуца :

— Чувам, да марва не наиде на плот, па га не покрха или се не набодје.

Погледа још једном са стране онамо преко плота у врт, па оде за својим послом.

Ради, а не ради му се. Тек да му ћаћа што не забави.

После подне разастрбо на сред дворишта пољаву, па превејава на ветрењачу пшеницу. Треба да је учини, те да носи сутра у ватренку на мељаву.

Сестра му изгрће грналом испод ветрењаче чисто зрно по пољави на рпу.

Груја окреће ветрењачу, а окренуо главу, па гледи на кров од стаје.

А онде стао голуб с голубицом, па што ће ти што ће, него кљун у кљун, те пишти и шири крила.

Сестра скрстила руке у крило, па се загледала под ветрењачу, како се слаже зрно, што испада.

Ни једно их ни на ум не узима, како се неки смели гаћан петао са сјајним перјем и са златном огрлицом разраколио у крај рпе, па ћука своје љубимице коке, мисли зар, па пусто је масло наишао. А маца се прикрала девојци и у крило, па се размазила на топлу сунцу, те се чеше око ње, док јој се не до-

сади и чучну на крај сукње, па се оде умиљавати и гладити шапом.

Тако — док се и опет не нађе за леђима ћаћа, те лупи дланом о длан и дрекну на кокоши :

— Иш!

Девојче се трже, па удари грналом у трбушину од ветрењаче. Мачка се за тили часак обре на багрени иза куће. Петао се зграну, па полети на плот, те коке за њим, док се не скрасише негде у корову. А Груја испусти дршку на окреталу, па ветрењача застаде.

— Ето ће вам живина код вас живих испод носа рашчепрати сву рпу!

Рече ћаћа, и опет оде, да још где завири по својој државини.

Мало за тим ће Груји сестра :

— Јеси чуо, баћа, како певају Боју?

— Какву Боју?

— Па . . . знаш . . . Боју. Синоћ су је тамо на рогљу певали са Савом Ралиним.

Груја претрну. Оћута, па трже опет за окретало.

Онда стао, па и не гледа, има ли што у кошу, него наврће врећу на мерицу, да заспе. Али му се узица омакла, па пресипа у страну.

— Баћа, ето шта радиш!

И Груја се трже.

— Шта кажеш ти за Саву Ралина?

— Па певају га цуре.

— Ког Саву Ралина?

— Па један само Сава Ралин има у селу.

И девојчица пође да певуши ту нову песму, да покаже баћи, како је већ научила.

А Груја окрену, мислиш, поломиће паоце . . .

*

У вече изашла Бојана као обично пред кућу, па села на рџв поред дуда. Како месец са стране упрбо, и не види се у дебелу присенку.

Груја два три пут прошао поред дуда. Прође, па се врати. А сврнуо би, а оно — опет прође, па се бојаги чини и невешт, као тобож и не види никога под дудом.

Оно није да не сме, па и не боји се. Е, мај, а што да се као боји? Да је, да рекнеш, дан, па да јој мора гледати у очи! Јер кад ти Бојана ухвати поглед својим очима, није

него те шине по сред среде, па осетиш одмах, како ти срце штрецне.

Ал није то! Него га једи, што она ћути. Бојаги!

Но Бојана, богме, ћути, као да се с ким договорила.

Друкче се Груја оружао за ову прилику, друкче одиста.

А сад —

»Не ћу,« вели у себи. »Ја сам свој господар. Не мора Груја никоме клањати.«

И —

Ено га, спотаче се преко рова, па се забатрга.

— Придрж' се на нос! — поздрави га Бојана, а мало се била баш као и тргла.

Сад није ни куд ни камо, ако је и рекао, да не ће.

— А зар си ти то? — вели он.

— Па ја.

— Мал' ја не падох.

— Имаш се на што дочекати.

Груја оћута. Он се спремио за други разговор. Ал, до душе, мислио је, да ће јој друкче и прећи. Цео дан је превртао и овамо и онамо, док није смислио, шта ће да јој каже. Па сад —

Ћути и Бојана.

А у Груји вре. Већ му на врх језика —

— Знаш шта, Бојо?

— Не знам, док ми не кажеш.

— Таман зинуо, да јој рекне — оно, а испаде:

— Хвала ти!

Баш му склизну језик, па се омаче ето са свим нешто друго.

— Шта хвала? — прихвати Бојана.

— Та, знаш... оно... јутрос. Ја бих сад можда био већ међу покојнима, — шепртљи Груја.

— Па за то сам те и опоменула, да не страдаш лудо.

— Да, ал... Оно...

— И ти би тако другом.

— А...

Хтеде да пита: »А би ли ти тако и другом?« Па не смеде.

Још све то није — оно.

— А је л' ти цветао рузмарин? — опет он.

— Што ће да ми цвета рузмарин?

— Па да за што га тамо негујеш?

— За што рузмарин? За сватове, — одговори она. А у себи мисли: »Блесане, ни то не знаш!«

Тако је нешто помислио у тај пар и сам Груја о себи. Ал оде још даље, јер иначе не зна шта ће:

— За чије сватове?

— За покојне стрине, — обрецну се Бојана.

— Па ја те лепо питам.

— И ја ти лепо кажем.

А Груја да прегризе језик.

Сачувај, боже, да му ко завири сад у лице.

Потукао би се с њим.

У Груји кипи. На једаред ће:

— А где ти је Сава Ралин?

Бојана се жацну. Ал познаде, колико куца код Грује, па му хладно одговара:

— И он баш пита за тебе

Још слеже раменима.

— Што ће он да пита за мене?

— Да се надвлачите клипка.

А зна се, да је Сава два пут надвукао Грују. Груја поцрвени. Прогута нешто, па поче кроз зубе.

— Лако је то! Ал да се рвемо! Да се...

Хајд, да се окладимо, да ћу ја... Ево, да се бијемо јарачки, главом о главу, па чија пре пукне. Ми се морамо потући, нас двојица. Ако он не ће, ја ћу му у сред кола подметнути ногу, нек му се смеје цело село, кад љосне о земљу. Па видићеш, он не ће смеги. Ја ти кажем, он је мама, и брат му је мама, и отац му је мама, и дед му је био мама. Сви су Ралини били маме од вајкада и биће!

Бојана се засмеја.

— Ти се канда љутиш, Грујо. Немој, шкодиће ти.

— Ваљда сам луд, да се љутим. Баш ни мало се не љутим. А, не знам, за што да се љутим. За љубав Сави Ралину? За њега да се љутим! Шта ми је он? Да га једаред поштено бречим о земљу, па да се распукне као зрела бундева!

— Једин си у бабе. Чувај се.

— Ти опет ваљда мислиш, ја се бојаги љутим. Бога ми, не љутим се! Само ти кажем, тај Сава Ралин ће страдати са мнош. Није да ја њега, рећи, мрзим. Боже, сачувај! Ал ја кога волим, ја бих за тога и своју главу разбио. А он? Шта ми он? Надвлачи се, момак, клипка! Е, јест! Потегни, повуци, ... па ето ти! А то не боли ништа. И кад се рвеш, може да ти подметне ногу, па да бубнеш, као да те није ни било. И то није ништа! Ал хајд, кажи... Ето, на прилику, да рекнем, ти. Кажи ми, што хоћеш. Хоћеш да одгризем прст? Хоћеш?

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BG

Бојани заигра срце. Око усана јој и нехотице задрхта као осмејак.

— Није до тога, Грујо.

— Ја се не шалим. Кога ја волим, па да ми на њега когод метне и мали прст, . . . бога ми мога, . . . слободно нек напред сам себи купи воштаницу, па, ако нема кога, да му је припали, нек је сâм и припали.

Месец провирио кроз грање, па пао Груји по лицу.

Бојана трже очи на њега, па одмах преда се.

Блед Груја, блед, а усне му дрхћу као трепетљика.

— Ја знам, где је он сад. Дао бих нос одсећи, ако није на рогљу код Рајине ковачнице. Оде тамо, па се хвали, само да га свевају с овом или с оном. Ако није баш и сам себе певао, ја дам своју главу. Таки је он. А овамо . . . није ништа, . . . баш ништа! Мене не певају. Јест, ал кад мене буду певали, имаће шта. Ја само ћутим. Све — Груја ћуталица! Па га нико и не зарезује ни у што. Груја не уме да се хвали. Ал што јест — јест! Чуће се. Па нек се чује, не браним.

— Па за тебе, Грујо, не вели нико ружно.

— А што певају све Саву Ралина? Све Сава Ралин! И увек свуда само Сава Ралин! А он мама!

— Није баш тако. Певају ето и друге момке.

— А што он долази чак и у наш крај? Јест, то је! Е, отићи ће и Груја једаред на

рогаљ, . . . уз пркос! Једаред, ал ће неком пресести. Одавно се ја кâним. Нека, нека!

У том повика неко испред куће:

— О рођена!

— Ту сам, снајка, — одазва се Бојана.

— Хајде, рођена, у кућу! — опет снаха с прага.

— Ево ме, ево! — вели Бојана, па се окрену Груји: — Грујо, пази, шта ћеш. Лаку поћ!

И оде Бојана у кућу. Али се на вратима осврну за Грујом.

Груја забурио главу, па на своју страну.

— Е, е! — узе снаха да пецка Бојану.

— А зар се и тај упутио једаред за браћом? Бојана не одговори ништа, већ оде у своју собу, а снаха у свој вајат . . .

Дуже је нешто вечерас раскопчавала Бојана свој грудњак на прсима, кад се свлачила, да легне, . . . дуже него обично. Што јој се заплеле копче у петлице, па да их покида, — ал јој се мисли замрсиле као клупче свилених конаца. Што се већма мрсе, све им се већма Бојана подаје. А то је нешто вуче, лагано вуче; па не може да одоли, док не паде главом на узглавље. У том се задрма икона чело одра јој, а разли се мирис босиљка изнад иконе, те је поли мирис као миље. Понда се нађе у својем врту. А тамо неко шушка око њена рузмарина. Она тамо, а Груја набрао читаво бреме струкова од рузмарина, па све њој у крило . . .

(Свршиће се.)

ПАСТИРКА И ЉЕЉО.

„Иди“, рече Сварог златокосој Лади,
„Види, шта пролеће међ људима ради.

Је л' понело дрвље своје слатке плоде?
Јесу л' бујна жита? Има л' доста воде?

Да припека није попалила цвеће?
Је л' весео ратар, кад се пољем креће?“

Лада слуша речи па часа не губи,
Но штедрога оца у десницу љуби —

Упреже голубе па на земљу сиће,
Долине и поља и горе обиће.

Све живо застаде на крилима среће,
Природа се буди и живот се креће.

Београд, 21. Марта 1887.

Бујно тече живот, као нагла река,
Процветала зова, дрен и кукурека.

А под густом липом зелени се трава,
Ту пастирка млада у тишини спава.

Лака нека сета чеоце јој краси
А лахор јој пирка растурене власи.

Из шипражја густог, у заклону своме,
Немирни се Љељо нагао над њоме.

Протурио главу из шипражја густа
А малени прстић метуо на уста.

Мора, лола мали, да и опет греши,
Јер се нешто клиби и лукаво смеши.

Војислав.

ДУМ АНТОН КАЗАНИ.

ОД Л. ТОМАНОВИЋА.

(Наставак.)

Године 1541. подиже војну цар Карло V. преко мора на Алџир. У томе бродовљу било је и Дубровачкијех бродова. Тек што је стигло под Алџир, учиње жестока бура. Више од сто и тридесет бродова ту пропаде, а војска што се у море не утопи, то паде у руке прицима. Тако међу њима иста судба допаде и многе Дубровчане. Отуд Триста Вицах Удовицах, драмски спјев Казалијев, ће улазе осим удовица један старац, један пјесник, један иностранац, један мудрољуб, старица, ђевојчица, слијепец, свештеник, свесумник и још које лице споредно. Све ове особе говоре са свога становишта о тој несрећи.

Ево, како једна удовица одговара на ђешене:

Полаг моје куће рођен
Прије годишта пет,
Дан без њега не знам прођен,
Од кад виђох свјет.
Он проводич свјех игара —
Ја једина бих.
Мјесто браће и сестара
Он ми би за свјих!
Љубави ме он обвије
Како уздахом,
Мојим путем рај посије
Сведе погледом.
Не радости у животу,
Да без њега знам!
Не ичеса, чем љепоту
Не створи ми сам!
Ако мисо у памети,
У устима глас,
Ако срдце к Богу лети,
Његов дар је вас!
Заборави! Заборави!
Час кад буде доћ,
Да с' од тјела дух растави,
Ни тад нећу моћ!

Чујмо, што ђевојчица заљубљена одговара удовицама:

Сви су потамнили небески кругови,
Који не сјају ми његовом светлости,
По дубокој ведрини ми плови
Вир живота и вир угодности.
Моз ми се завије, срдце у прсима
Рад ишчекивања страшно ми трепеће,
Радост за ме справљена над свима

Необуздно дух и тјело креће.
А својом сладошћу да ме опоји!
Што мами надањем да будем ђуђети!
Неђуђенство да ме не освоји,
Мним у тему да ми је умрјети!
Ви сте ј' окусили — што вам се догоди?
Радост превелика? — Ал приповједива!
Свака о њој говорит доходи —
Свака за њој остала је жива...
А мени, што би ми? — Ухвање само ми
Може поновити, ну с тим ми открије,
Да што ухвах, горка смрт удоми —
Да сва радост под плочи ми гњије!

Иза ње Пјесник овако завршује пјесму о љуцком животу:

Пријатељу, ако тако...
Честит вјечни сан!
У младости спавај лако
Нит се буди зван.
Ту проћ свјета издајнице
Имаш плоче штит...
Да ми је стећи крила птице
И с тобоме бит!

Чујмо и Гуслара, како сужањ цвили у тамници:

Бисер-граде полаг сињег мора,
У зб час те охолост забљешти,
Да се здружиш гордим поглавицама,
Гдје се људи тапштој слави кољу!
Ја јездећи на мору словинском
Весело бих тебе поздрављао.
А ти би ми на брјезим твојијем
Приказао моју браћу милу,
Стару мајку и старога оца,
Драгу селу и љубу избрану
С малахњијем чедом у наручју,
Да ме приме и Богу захвале.
Које сада ти ми тјешниш молбом —
Грдном молбом, да ме забораве!
Забораве драгог невољника
Без утјехе људске ни божије.

Да се види, како се даље овај спјев развија, навешћу још ово:

Старац:

Коли право и истинито
Свједоче ти љета моја.
Сред омразе и сред зноја
Ја утопих, што ј' невино;

Све утопих — ал обмана

Остане ми прв'јех дана.

Да ми живот не спомену

Још дјетински памет ствара,

Још ми *сутра!* наговара

За сласт жеља, које вену.

Сутра! Ту ми мисо врви!

Сутра! — Сутра! Гроб и црви!

Свесумник:

Што је невино, кад се топи,

Ниј' промјена?

А обмане да приклопи

Иста сјена!

Свештеник:

Јер је једна у створењу свему,

Цигла једна за циглијех људи;

Они је мислим свудара опрему,

Та за једним непреставно бљуди.

Како пчела иште у свачему

Самог меда и за медом труди,

Тако ова, његод се приближа,

Једно иште: Угодност из крижа!

Свештеник:

Зашто тада гојимо ју? Зашто

Примамо ју, да нас свуда вара?

Уништимо шчекивање ташто,

Кѐ истини никад не одговара;

Знали бисмо сви рођени, нашто

Рађамо се без лаживих чара...

Свештеник:

Сила т' амо ил лукавство врви,

Безухваће тамо. Гроб и црви!

Свештеник:

Тад што ј' живот?

Свештеник:

Што и све створење:

Низ очајства тамнећа се собом,

У кѐм често претварамо мњење,

Варајућ се међ зибком и гробом,

У кѐм често *Удес* је *Хоћење*,

А *Усиље* презива се *Злобом*.

Многолично јавив нам, да сјемо

Ниј' нам стана, да другог иштемо.

Као што се види, философска посматрања, то је главно обиљежје овога спјева, у којем је довољно и човјечанског лирског и патриоцког ошјећања.

(Свршиће се.)

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И РУВАРАЦ.

(Наставак.)

Дотична места о кнезу Лазару у Орбиновој историји по преводу г. Љ. Ковачевића (Г исправа о цару Урошу у Београду 1884.) гласе: „Било је тада рашке властеле, који после смрти цара Стефана хоћаху постати силнијим, него што долле беху. У том броју беше деспот Вукашин и брат му Угљеша, — и кнез Војислав Војиновић. Њима је била поверена управа у најглавнијим крајевима царевине. Саветоваху цара неки његови врло верни људи, да затвори у тамницу деспота Вукашина, кнеза Војисава и још неке — и да области, којима они управљаху, преда на управу сиромашним племићима, који га воле и који су му верни. — Ове савете не само не послуша Урош цар, — него подиже оптужене још на веће части и достојанства. Тако деспота Вукашину предаде многе области, па га чак и краљем назва. — До још вишег достојанства узвиси он кнеза Војислава Војиновића, оженив се његовом ћерју, пошто се развео с првом женом, ћерју Влајка, војводе Влашког. — С тога у Урошевој царевини овлада велики перед: сваки се властелин поче старати и упињати, како би доспео до веће силе и не би потпадао под себи равне.

Међу овима беше најглавнији кнез Лазар, који

је приграбио сву земљу на угарској сумеђи, која се зваше земља краља Стефана (т. ј. Драгутина), fra quali fu principale il Conte Lazaro, che usurpo tutta la terra posta a confini di Ungaria, che si chiamava terra del Re Stefano). Исто тако заузме и Никола Алтомановић крај, који је држао стриц му Војислав, који је мало пре (1363.) умр'о био. — На ове се угледаше и Балшини синови-Балшићи: Страцимир, Ђураћ и Балша, зетски племићи, и заузеше обе Зете; а Ђесар Војихна са зетом Угљешом завлада целом покрајином, која се граничи Романијом (Грчком). Тако за не пуних десет година поменути четири властелина поделе међу собом сву рашку (српску) државу, и сваки је, још за живота царева, њих слушао и за господаре признавао. Краљ Вукашин изабра себи Приштину за престоницу и владаше свом околином. Његов брат Угљеша господовао је целом Романијом до Солуна (fin'a Salonichio), и Бером (La Veria) и другим градовима. Балшићи имађаху горњу и дољњу Зету до Арбаније; а од међе босанске и еремесе па све до Котора Никола Алтоманић. Лазар са својим зетом Вуком Бранковићем владаше државом краља Стефана и целим Подунављем. (Ет

Lazarus col suo genero Vuk Brankovich haveva la terra del Re Stefano e tutto quello, che confinava col Danubio.) (Orbini 268—270).

„Кнез Лазар и Никола Алтоманић, први великаши после Вукашина и Угљеше, поплаше се од њихових успеха па се договоре, да их скрхају. Придобивши на своју страну Уроша обећањем, да ће му дати све, што од њих двојице отму, искупе војску и ударе на Вукашина и Угљешу, који их дочекају на Косову. Кнез Лазар повуче се са својом војском, и не уцетивши се у бој“ (Lazarus deseruit aciem), а Никола удари на њих, али буде побеђен и једва главу изнесе; цар Урош буде жив ухваћен. Заробљеног у боју Уроша Вукашин одведе у Рашку, где је завршио свој живот на „горе казати начин“ (Orbini 275.), који је описао овако:

„Бедни цар, који је за живота допустио, да му великаши заузму царевину, бавио се неко време код краља Вукашина, који му је одредио нешто мало земље за издржавање, затим га остави и отиде кнезу Лазару. Пошто је и овај с њиме рђаво поступао, врати се он по други пут Вукашину, али најпоследње видећи, да се с њим поступа као обично, науми да побегне у Дубровник. Када за то дозна од једнога слуге Вукашин, удари га буздованом по глави, убије на место једним ударцем“ и т. д. (Orbini 272.) Мавро Орбин каже дакле:

1-во да је у оном переду (confusione), који је настао у српској царевини за владе неодлучног и млиставог цара Уроша међу властелима, који су гледали и старали се, како би доспели до веће силе и не би потпали под себи равне (као што је био могућник Вукашин и кнез Војислав), најглавнији био кнез Лазар, који да је *приграбио сву земљу на угарској сумеђи и која се зваше земља краља Стефана*, — опет мало ниже вели исти Орбин: „Лазар са својим зетом Вуком Бранковићем *владаше државом краља Стефана и целим Подунављем*.“ А шта је разумевао Орбини под државом или земљом краља Стефана?

Орбини прича на 250. и не знам којој (т. ј. између 250. и 259.) страни, да је српски краљ Стефан, који је имао за жену Јелену, рода францескога, владао 18 година и имао четири сина: Драгутина, Предислава, Милутина и Стефана, од којих је Предислав постављен српским архијепископом; а Драгутин, који је отерао оца из краљевине покаје се и покалуђери у Дебару (in Debari) и остави краљевство брату свом Милутину. Милутину се млађи брат по имену Стефан није покорavaо и он, да га уклони од себе те да не мора долазити с њим у сукоб, даде му у управу „una gran Provincia a confini d' Ungaria in fine di Mazova et di San Demetrio (Дмитровица) et alla confini della Sava.“ Но и с тим не би

Стефан задовољен, већ примивши управу поменуте области понесе се и одметне од брата па се назва краљем и не живљаше у миру с братом својим. И та се област од тог доба зове земља краља Стефана. Стефан умре за живота краља Милутина и би погребен у цркви св. Димитрија у Срему.

Мислим, да ни најмање није нужно истицати погрешке, које је Орбин у тих неколико реди сабио и учинио; али љутити се човек мора на тог Латинина, што нам јасније не каза положај и границе оне области, за коју каже он, да је краљ Милутин уступио свом млађем брату Стефану, и да се од тада зове област та „земља краља Стефана“, кога Орбини разликује од Драгутина, не знајући, да је Стефан исти Драгутин и по томе *старији* брат Милутинов. Но зашто да се љутимо на Орбина због нетачног означања државе Милутинове, кад из наших извора, а наике из живота оба брата: краља Стефана и краља Уроша II. знамо, да је у државу првога (после 1282. г.) спадала: 1-во земља *„прицаремла“ Мачва*; 2-го земља *Српњска*, где му је и славни двор био у месту *„рекомом“ Двкрџь*; 3. земља *краничевска* с градом *Ждрелом*, пошто су господари браћа Дрман и Куделин (Татари или Власи) око 1286/7. браћом (Милутином и Драгутином) из ње изгнани и освојена земља од Милутина брату краљу Стефану уступљена. 4-то град *глаголемы Квлинградъ на врьгоу рѣки Довнава и Сави*, (помиње се г. 1314.) наравно са својом облашћу. 5. каже се на једном месту у животу краља Стефана у опште: *„Съ ко — краљ Стефан — предрже землю отъуствнихъ своего многы страны земли оугръскихъ приеть, и такожде и воевьскихъ земли“*; а ја бих још додао, да је и *Рудник* и онај крај, где је манастир *Ариље*, био у држави краља Стефана, који је, пошто се *пред смрт* покалуђерио и назвао Теоктист, умр'о 12. марта у петак г. 1316. а сарађен је у манастиру рашким Ђурђевим Ступовима, којему је он други ктитор био (в. Животе краљева српских, написане од архијепископа Данила и других. У Загребу 1866. стр. 28. 41. 43. 44. 58. 97. 114—116.; Годишњицу II. стр. 244. ср. Пејачевића: *Historia Serviae* p. 219.).

Пита се дакле, шта је од те државе или „земље краља Стефана“ могао кнез Лазар после г. 1362. окупирати или „приграбити“? *Срем* и *Мачву* или мачванску бановину није могао, јер земље те нису биле у области „млиставога“ цара Уроша, и у тим земљама је тада господарио бан Никола Горјански, који није био зет Лазарев, већ велики пријатељ Николи Алтомановом, који је — т. ј. Никола — и у Руднику и у Ужици господовао. И Београд са својом облашћу тешко да је био између 1362. и 1372.

у држави, коју је Лазар себи стварао. И сам Орбини доцн је вели, да је кнез Лазар тек после смрти краља Лауша, кад су у Угарској под слабом женском владом настали нереди, заузео и разрушио град Београд.

Од земаља дакле, које је Орбини разумевао или могао разумевати под државом краља Стефана (Драгутина) не остаје ништа за окупацију или узурпацију кнезу Лазару, јер Орбин дели и лучи „Подунавље“ од земље краља Стефана. „Et Lazaro col suo genero Vuk Brankovich haveva la terra del Re Stefano et tutto quello, che confinava col Danubio.“ Кнез Лазар као самодржавни господин потписивао се и називао у повељама својим од год. 1380.—1389: „кнез и господин **Србљем** (или српској земљи) и **подзнакно** (или **странањь подзнаквскимь.**)“ Но то је било, кад је постао самодржавни Господин у једној чести српске земље, а ми смо тек у *седмој* десетини XIV. века (1362—1371.); откуд Орбин зна, да је још тада кнез Лазар био господин или кнез *Подунавља*? Орбин се служио познатом грчком кроником Лаоника Халкокондила и у тој кроници нашао је он оно место, где Халкокондил прича, како је цар Степан, заузевши и покоривши сву Македонију осим Солуна и Охридску област и јанинску област и костурску област и Трикалу, допрљо до Саве и завладао целим *Подунављем* и у тим покрајинама поставио поуздане мужеве за обласне главаре, а наине: „Macedoniam, quae finitima est Axio flumini, commisit *Zarco*, viro apud ipsum primario; eam regionis partem, quae a Pherris tendit usque ad Axium flumen, *Pogdano* tribuit, viro bono et rei militaris peritissimo; regionem, quae a Pherris excurrit ad Istrum, *Chrali et Unglesi* fratribus concessit, quorum alter regius pocillator, alter equorum regionum curator erat; *regionem Istro adiacentem nactus est contribuente rege Vulcus Eleazarus, Pranci filius*; *Trica et Castoria* obvenere *Nicotao Zupano*; *Aetolia decreta est Prialupi*; *Ochridem et regionem Priliapaeam dictam Pladicae*, viro haud ignobili, regendam dedit. *Commemoratos n.odo viros accepimus Europae regionibus praefectos esse a rege Stepano.*“ (види у Бонском издању Халкокондилове Историје стр. 28. и 29.) Поменути у првом одсеку Немац Хопф вели наведеној тамо страни: Als Stefan Dušan Ende 1355. gestorben, riss in seinem feudalen Reiche völlige Anarchie ein, der zu steuern sein Sohn Uroš nicht in Stande war. Die Satrapen proclamarnten ihre Unabhängigkeit. Chalcocondilas führt deren *acht* an, die eigene Reiche gründeten; die Namen, vielfach entstellt, lassen sich mit Hilfe serbischer und albanesischer Nachrichten und Quellen ergänzen. Da dieses bis heute noch nicht versucht ist, führe ich hier dieselben kurz mit ihrer Succession an“ — не, нећу — нек се читалац не уплаши,

да ћу га ја мучити овде с наводом тих „поправака и допуна“ тога јако ученог, и као што се већ по себи разуме врло „темељитог“ Немца, већ ћу само рећи: сахрани нас Боже од те превелике немачке учености и темељитости! И кад бих хтео претресати све, шта је ту само на једној страни in quarto тај учени Хопф насукао, и размрсивати конце, које је Немац тај ту смрсио, морао бих писати дугу дугу расправу, и читалац би се од чуда кретио и био би, као што браћа наша у Загребу кажу, „запањен“ од такве немачке темељитости. И ја ћу морати кад тад о том писати, само не сада и не овде. Овде ћу само *преу* врсту из тог тобожњег Хопфовог коментара на напред истављено место из Халкокондилове Историје навести, која врста гласи: I. Land am Vardar. *Twartho*, Sohn des Sevastokrators Dean (1340—1354. Халкокондил је као Грк лепо написао „*Zarco*“ (*Zarko*) и свако знаће, да је то српски *Жарко*, но то се Немцу није допало и он поправља и исправља то са *Twartho*. Но то према осталим чудилама није ништа. Окренимо дакле засад Хопфу леђа па се обрнимо к роду свом, г. Рачком у Загребу, који у „*Radu*“ — а свако зна, чији је то рад — књ. II. стр. 85. ноти 1. пише: „За такове намјестнике и главаре царства србскога постави (цар) Стјепан: (1.) у *Тесалији* (Трикали и Касторији) *жушана Николу*; (2.) у Етолији *Прелџуба*; (3.) у горњем Епиру (Охриду и Прилипу) *Плакида*; (4.) у Македонији рјечи Вардару на југ цесара *Војихну* (*Жарко*); (5.) у источној Македонији од Вардара до Фере (то је управо Сер) кнеза *Богдана*; (6.) надаље у осталој чести од Фере до Дунава и у *Тракији* браћу *Вукашина и Угљешу*; напoкон (7.) у *Подунављу и Посављу Лазара и Вука Бранковића* Cf. Chalcocondylas: corpus Scrip. hist. byzantinae p. 29.“ И Рачки је написао ту ноту по Лаонику но и на ту ноту имао бих нешто и нешто приметити и где што приговорити, но нећу и нећу да се с целим светом, с целим *живим* светом и с рођеном браћом нашем у Загребу завађам. А најпосле шта ме се овде тиче и *Прелџуб и Плакид*, и цесар Војихна (или *Жарко*) и кнез Богдан, и браћа Вукашин и Угљеша; и шта ме се овде тиче и Македонија рјечи Вардару на *југ* и источна Македонија од *Вардара до Сера*, па и на даље *остала чест од Сера иа* (баш) *до Дунава*; и горњи Епир с Оридом и *Прилином*? Ти сви и то све мене се овде ни најмање не тиче, и зашто да ме се тиче, кад то управ и нису *српске земље*! Мене се овде тиче само *кнез Лазар с Вуком Бранковићем* и *Подунавље* без или са *Посављем*, и нешто ме се мало тиче и онај Никола жупан у Трикали и у Костуру.

(Наставиће се.)

УСПОМЕНА НА ПОКОЈНОГ ПРИЈАТЕЉА. ОД МИШЕ ДИМИТРИЈЕВИЋА.

(Наставак.)

А би се пак видело, какав је Коста и у оно доба био вештак у дијекцији дијалога и у те сању стихова, саопштићемо овде почетак друге глуме, „Освете“, т. ј. саопштићемо онолико, колико се од исте у целости затекло. Из овога, што ћемо саопштити, моћи ће се назрети и врло фини заплет те недовршене шаљиве игре.

Ево те глуме:

О С В Е Т А.

ШАЉИВА ИГРА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

ОСОБЕ:

Милан }
Марија } муж и жена.

ПОЈАВА ПРВА.

Марија (долази под маском из велике дворане, у којој се игра; мотрећи на све стране, скида маску).

Сад ће бити десет — сада мора доћи!
Да ми се је само одржати моћи!
Познати ме не ће, о том сумње нема,
Јер сам увијена, маскирана ве'ма.
Глас променит' умем, претварат' се знадем,
Свако женско својство потпуно имадем! —
Е, треба ли више, зар то није доста,
Да преведем лако једног преко моста?...
Ма се опет бојим — може да ме позна,
Да с' увређен нађе, кад намеру дозна...
Па кад се расрди?... Грдне ли несреће!
Зар да не помогне женско красноречје?
Зар је тако страшно, кад се жена млада
О верности мужа уверити рада?
Кад му жена пише, да га нека чека,
Која ће га нежно љубити до века,
Која пламом гори, само да га види,
Ма која се за сад потписати стида?
Па кад место оте пламтеће лепоте
Дође увијена сопствена му жена?...
Само она може учинити тако,
Која воли право, која љуби јако!
А што ми је љубав засленила очи,
То о снази њеној баш таман сведочи!
Ма, ист! Ево иде — држ' се сада, Маро!
Претварат' се лако, то је штогод старо. (Метне маску.)

ПОЈАВА ДРУГА.

Милан под маском говори за себе:

Аха! ту је веће! До, Маро моја,
Рђаво те крије ота маска твоја! (Гласно.)
Уверени буд'те, да ми ј' жао јако,
Што несрећу имам закаснити тако.

Марија.

Богме лепо није, ал' ви добро знате
Каквог слабог судца пред собом имате.

Милан.

Не хотећи казнит', казнити се може, —

Прангајући тако, казни се још строже
А шта с' вама чини?...
Марија.

Марија.

Доста веће тога,
Нејте речма чупат' рану срца мога.
Ах! ја добро знадем, да је судба клета
Одредила мени трпет' овог света,
Трпет' бо'ме јако, кол'ко с' трпет' може,
Па свенути за тим — ох, боже! ох, боже!

Милан.

Немојте се срдит', ако ми је чудо,
Да поступа с вама судба тако худо,
Јер к'о млада, лепа, имајући свашта,
На шта би се могли потужити? — На шта?

Марија.

На шта?
Зар то није умрет', свиснути од јада,
Гледећ' како са мном поступате сада?

Милан.

Опростите, ал' ја — заклињем се богу,
Из тог целог ништа разумет' не могу!

Марија (с афектацијом).

То је смртни удар, што сте м' могли дати,
Не разумет' ништа?... Е, сад ћете знати! (За себе)
Ако то одржи, тад' сам уверена,
Да му ј' преко свега најмилија жена. (Гласно.)
Зар то нису јади, млада, лепа бити,
Па без ике наде другога љубити!
Газећ' женска стида, лемећ' гордост моју.
Просјачити клечећ' срце, љубав твоју?...
Ох! камена стено! рећи се не море,
У мојима груд'ма какав пламен горе!

Милан.

Опростите — ма већ сад ће дванајст бити,
Па ја...

Марија (тужно).

Знам већ, знам ја — жени вам се хити!
Ох! проклета жено, што ми драгог оте,
Зар се, пуштахинко, не плашиш грехоте?
Ал' тако ми бога, док узбуде мене...

Милан.

Ако бога знате, ман'те ми се жене!
Јер кад за њу чујем — да ме враг однесе,
Кожка ми се јежи, душа ми се тресе!

Марија (изненађена и збуњена).

Шта? Шта? Шта сте рекли?

Милан (не слушајући).

Еј, да камо среће,
Ка' што лежи болна, да се дигнут' не ће!

Марија (сва дрхћући).

Шта?..

Милан (не слушајући).

Срце би моје, да те куге није,
Пред свим светом љуб'ло, што сад љубећ' крије!
(Прене се.)

Ма опрост'те, морам сад вас оставити,
 Јере ми се хити драгу загрлити,
 А кад драга чека с осмехом на усти,
 Спора су и крила соколова пусти.
 Слуга сам пониван!

ПОЈАВА ТРЕЋА.

Марија (скинувши маску).

Шта? Шта се то збило?

Је ли то на јави, или ми се снило?

Он да другу љуби?... Ох, боже! Ох, боже!

Та је л' то могуће, да л' то бити може?... (Жалосно).

Аох, клете шале — заслепи ми очи,

Само да још боље видим у слепоћи!

(Пренувши се на једаред).

Ма што да ја јадам? Аох, луде мене!

К'о да с' због тог икад јадовале жене!

Зар ја нисам лепа, зар сам мртва веће!

Зар се и за мене нико наћи не ће?

Јоште има жена толико памети,

Да се ка' што треба знаде да освети;

Освет'ћу се, бо'ме, та жена сам зато,

А освета ј' лепа: љубавника јато!

Толико је само изведена та шаљива игра, којој је предмет тако занимљив, да је заиста достојан обраде.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

ПРИПОВЕТКЕ МИЛОРАДА П. ШАПЧАНИНА.

Књига света. — Издање књижаре и штампарије браће М. Поповића у Новом Саду 1887.

Приповетке омиљеног приповедача Шапчанина почеле се у збирку скупљати још пре десетак година. Године 1877. изашла је у издању браће Јовановића у Панчеву прва књига са десет красних приповетчица; друга је књига опет у издању браће Јовановића у Панчеву угледала света на две године после прве, дакле 1879.; та је књига приказана *Јовану Бошковићу* а у њој је свега шест приповедака; у трећој је књизи путопис из године 1877. и 1878. „С Дрине на Нишаву“ а књига је та изашла исте године, кад и друга; четврту књигу, у којој је историјска приповетка „Хасан-ага“, издала је књижара Велимира Валожића у Београду; на тој књизи није назначена година, кад је изашла, но колико се сећамо, биће томе добрих пет година. — Сад се ево латила књижара браће М. Поповића те издала новијих пет приповедака Шапчанинових. Издање ово Новосадско куд и камо заостаје иза издања Панчевских и Београдских и што се тиче облика и брижљивости у изради. Штампарских погрешака, и то доста и таквих, које смисао преокрећу, има колико не треба а две три ствари одају, да прештампавање тих приповедака из листова, у којима су најпре саопштене биле, није руковођено, рекли бисмо, доста рационално. Прво и прво држимо да је требало у оном „Где је што“ напоменути, кад је коју приповетку писац написао, као што стоји у првој и другој књизи. Овако морамо помислити, да је ред, којим у овој књизи једна приповетка за другом долази, маће више случајан или самовољан. „Монаха Ђенадија“ н. пр. саопштио је писац у Београдској „Србадији“ године

1881. а „Сат“ у Бечкој „Српској Зори“ на годину дана раније, па ипак је у овој збирци „Монах Ђенадије“ на првом а „Сат“ тек на четвртном месту. Исто је тако и са „Двадесет шестим“ и са „Поремећеним планом“; прва је од те две приповетке изашла у „Отаџбини“ 1883. а друга у Београдској „Србадији“ 1882. па ипак ова старија у овој збирци долази тек иза оне новије. Непажња та при редакцији крива је, те нам је и на страни 171. и на 183. у примедби разложено, да је „Кленак село у Срему, према Шапцу“. Оно је истина, да је та примедба у две засебне приче казана али је тек у једној истој збирци излишно то понављање. Па у метању застарелих речи под „козије ноге“ нема нимало конвенције. Где писац калуђерима у уста меће црквенословенске речи, ту нема свуда места „козијим ногама“, јер калуђер те речи не говори иронично. На другим опет местима у рефлексјама самог писца, који те речи не може озбиљно узимати, нема „козијих ногу“, да речима даду карактер шаљиве експекторације. Све то, може ко рећи, ситнице су, но ми их нисмо могли превидити и прећутати, па ма нам се пребацило и цепидлачење. Искрено да кажемо, издавачки шлендријан у нас већ је одиста догрдио, а кад се издају дела овакве књижевне вредности, као што су приповетке једног Шапчанина, ту треба да буде све без и најмање замерке.

Изгубили смо се у замерању нехатости издавача те ево једва да доспемо рећи коју и о приповеткама самим. Да се о њима даје много говорити — та добро што је и честито, само се хвали! — не бисмо се ни упустили били у оне замерке, не би нам, признајемо, оно све ни у очи било упало. Но баш зато, што су нам те „ситне“ ствари мутиле уживање при читању тих особено лепих приповедака, морали смо

се прво њима осветити па да мирно можемо у сећању прећи још једаред тих пет приповедака, које је Шапчанин исприповедео по старом свом начину, некако нетражено, ненаметљиво те баш с тога недољиво. Умиљата она искреност и простосердачност, које ћеш наћи и у старијим свим причама Шапчаниновим, веје и кроз ових пет новијих. И овде је Шапчанин с особитом љубављу приказао своја лица, мајсторски их израдио те су то лепа пластична ликови. У описима би му можда ко пребацио, да је преопширан те да умара, но ко то вели, нема право, јер Шапчанин баш тим детаљисањем уме да занесе. Кад читаш „Монаха Ђенадија“ на пример, тако ти је, као да је збиља дојездио божић на белу коњу а ти на саоницах летиш онде с писцем и са Ђенадијем до Врдника до нове Раванице, око тебе као да се одиста „милозвучно разлежу гласови коњских звонцади и оно неколико великих прапораца на хамовима“ па и ти „у том свечаном миру осећаш, да се приближују стопе небеских анђела, који доносе празник“; видиш и себе уз писца, како си „сакрио руке што дубље у лисичје первазе своје топле бунде“, како си „урио ноге што дубље у сено“ и како „кроз полудремеж гледаш бадње вече, топлу скровиту собу кућице, за столом оца и мајку а на столу она слатка посна јестива, што су их спремиле брижљиве руке материне, а међу њима божићни колач, окићен крупним сребрним новцима, шљивама, житом и неколицином влатака сламе, жуте као смиљ“. Па кад те Шапчанин одведе у манастир на јутрење божитње, па у ћелију овог или онога калуђера, па до покојне стихотворке М. С. Српкиње, свуда ту видиш лица та тако живо, као да ти стоје пред рођена твоја два ока. А тек у „Поремећеном плану“ у кнеза Милоша и кнегиње Љубице онај *чисти, и здрави и*

енергични дух српски, за који Шапчанин у јавном свом предавању „О гајењу народног осећања“*) толико стрепи, како ли је тек тај дух импозантно приказан. „Поремећени план“ можда свршетком својим неће задовољити мазна читаоца, који би рад био, да изађе све онако, како се он нада; „Сургун“ ће можда ко смотрити некако недовршеним, крћим, но тек ни једну ни другу ту приповетку неће љутито бацити од себе, него ће само оданути од запетости, у којој га је вешти писац знао одржати од почетка до краја, па ће у том одисању прошанути: *лепа слика!*

Шапчанин ради на српској књизи ево већ више него двадесет и пет година. Откако само приповеда, навршиће се ове године четврт века. Прва његова приповетка, колико ми знамо, биће да је „Рањеник“ а та је изашла у „Даници“ године 1862. Па Шапчанин ради и данас вредно, као ретко ко. Ето и наше „Стражилово“ краси са препеваним спевом, са „Краљевим звоном“, ето ће после дивне „Невесте Љутице Богдана“ скоро његов „Монах“ подичити Летопис Матице Српске, а и да не говоримо о том, што Шапчанин српској просвети привређује као интендант краљ. народног позоришта у Београду. Од „Стражилова“ му ево у име признања великих заслуга за српску књигу лика његова на челу данашњем броју, нека се читаоци увере, да је тај вредни Шапчанин у пуној мушкој снази века свог, те да се од његова великог мара и вредноће крај досад већ привређене работе српска књига може надати још многој и многој привреди.

Пету књигу Шапчанинових приповедака препоручујемо најтоплије.

*) Изашло у Београду године 1873.

К О В Ч Е Ж И Ћ

МАТИЦА СРПСКА и МАТИЦА ХРВАТСКА.

Дошле су ми до руку ове књижице: „Правила и именик Матице Српске“ и „Извјештај Matice Hrvatske за управnu godinu 1885.“ Обе ове књижице штампане су у години 1886. У књижици, коју је издао „Матица Српска“, штампан је устав, пословни ред за главну скупштину, имена чланова и приложника, имена почасних чланова и чланова књижевног одељења „Матице Српске“. Ту се види, да „Матица Српска“ има мртвих и живих правих чланова и приложника свега 699 — шест стотина деведесет девет, — почасних 75, чланова у књижевном одељењу 104. Свакојако, да се међу тим број разних чланова и умножио; но то ће бити незнатно, јер је ова књижица изишла отприлике пре по године.

У Извјештају Матице Хрватске има предговор од управе. Затим, ко је „управљајући одбор“; ко су „повјереници“ у

год. 1885.; извештај о ванредној главној скупштини, која је држана 2. маја 1886., на којој је одлучено, да Матица Хрватска изда себи кућу и какву; извештај о редовној главној скупштини државној 5. децембра 1886. Тој је скупштини поднето потанко о свему, чиме управља Матица Хрватска, колико има чланова, какве је књиге издала и т. д. Затим имена преминулих чланова утемељача „Матице Хрватске“, којих има свега 247. Сад су штампана имена чланова Матице Хрватске за год. 1885. по местима и по азбучном реду. Из тога списка видимо, да је Матица Хрватска имала у години 1885. свега чланова живих 6176 т. ј. шест хиљада сто седамдесет и шест. Имена су штампана од стр. 50. до 128. Даље у штампана правила „Матице Хрватске“; објава од стране управе повереницима и члановима њеним; расписи за књижевна дела; позив на сабирање хрватских народних

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

писмама на послетку списак књига, које је о свом трошку досад издала „Матица Хрватска“.

Свакоме ће упасти у очи, како Матица Српска има врло мало чланова — та свега 699 које мртвих које живих, а Матица Хрватска има мртвих 247, а живих 6176, свега 6423! Тако је било о бадњем дану год. 1885. Свако ће запитати, како је то? Ево одговора. Матица Хрватска има више врсти чланова: 1. чланова утемељитеља, који наједанпут или у десет obroка за пет година уплате у друштвену благајну 50 фор. а. вр. 2. чланова радника, 3. чланова приносиоца и 4. чланова почасних. Матица Српска има 1. правих чланова, који у једанпут или за пет година у пет obroка уплате у фонд Матичин 50 фор. и 2. чланова почасних. Што су радници у Матизи Хрватској, то су чланови књижевног одељења у Матизи Српској. Тамо је сваки члан радник, који се обвезе, да ће на књижевном и уметничком пољу унапређивати цели Матичине, и плаћа годишње 3 фор. ако није случајно утемељитељ; овде пак скупштина бира из својих чланова у књижевно одељење у нади, да ће унапређивати на књижевном и уметничком пољу цели Матичине.

Из тога видимо, да „Матица Хрватска“ има чланова приложника, којих „Српска Матица“ нема; сваки такав члан плаћа по 3 фор. годишње. Сви чланови Матице Хрватске без разлике добијају све књиге, које Матица издаје. Дуђанска цена тим књигама је кад што велика; јер то нису књижице, него праве књиге. Примера ради навешћемо ово. Чланови Матице Хрватске, па дакле и они, који плаћају годишње само 3 фор., добили су у години 1885. књига у вредности од 10 фор 60 нов., у години 1884. у вредности од 9 ф. 50 нов., у години 1883. у вредности од 9 фор. 55 нов. и т. д.

Где цифре говоре, ту се мора ћутати. А овде заиста цифре говоре. Онда се не треба ни чудити, што у списку чланова нађосмо много имена, за која знамо, да су српска. Јер ко поле воли књигу, тај ће као члан „Матице Хрватске“ са три форинта годишњег прилога (ако није већ утемељитељ) добити сваке године разноврсних књига у вредности једно на друго за 10 фор. а. вр.

То је заиста лепо ударје. Јасно нам је, што Матица Хрватска има чланова више од шест хиљада!

А како је с Матизом Српском? Дуго и дуго члан Матице Српске имао је дужност платити 50 фор. за чланарину и имао је право о своме трошку, ако није из Новог Сада, долазити у главне скупштине Матичине. Ако ли је пак хтео да чита „Летопис Матице Српске“, морао га је купити. Тако је, као што рекосмо, дуго било. Са свим је поњатно, што је пре било врло мало чланова. Тек од последњих десетак година Матица Српска даје бесплатно својим члановима сваке године четир свеске „Летописа“, у дуђанској вредности од 2 фор. 80 нов. И ма да је то незнатно ударје за 50 фор. чланарине, кад сравнимо са оним, што Матица Хрватска даје својим члановима, ипак се наш свет од тога доба више уписује у чланове Матичине, него ли пре. Писац ових редака бројао је чланове у штампаном именуку Матице Српске, који су од год 1875. па до завршно 1886. потпуно исплатили своју чланарину од 50 фор., па их је нашао свега 192, и то је свакојако напредак, кад се за неких 12 година упише нових чланова 192 и за то време исплате са свим своју чланарину него ли, кад се од постанка Матице Српске, од год. 1826 па до завршно 1874. — дакле за неких 48 година, упише свега 507 чланова. Према томе се за првих 48 година матичиног живовања сваких 12 година једно на друго уписивало 127 чланова.

Ови бројеви по нашем уверењу не значе то, да су Срби за последњих 12 година били већи родољуби и љубитељи Ма-

тице Српске, него за пређашњих четир пута по 12 година него то, да је за последњих 12 година лакше било — а и данас је тако — кога наговорити, да се упише за члана „Матице Српске“, него ли пре. Данас се просто сваком износи, шта Матица своје члану као ударје даје.

Ове нас цифре и о томе даље уче, у коме правцу ваља радити, ако хоћемо, да се број чланова „Матице Српске“ повећава и да још у већој мери расте, него што је било за последњих 12 година. Матица Српска ваља, да повећа ударје својим члановима; и у овај мах то би се дало лако извести. Матица Српска ваља да одлучи, да својим члановима осим што већ даје четир свеске Летописа, сваке године, да даје уз то још и књижице, што их издаје из задужбине Петра Коњевића. Тих књижица излази сваке године шест.

По томе би сваки члан Матице Српске добивао сваке године као ударје четир књиге Летописа и шест књижица, што их издаје задужбина Коњевићева.

Кад би Матица Српска то учинила, уверени смо да би се тиме могао многи задобити да буде члан Матице Српске. Осим тога, држимо, да би се на тај начин и књижице Коњевићеве задужбине више продавале по народу, него ли до сад што је, јер смо уверени, да, ако не би баш сваки члан Матичин, а оно би зацело многи у својој околини нашао многог претплатника за Коњевићеве књижице. А ту би било лако наћи: шта је то 60 пов. сваке године, па да свака два месеца добије по једну књижицу одабраног: забавног и поучног садржаја.

Ту би требало само добре воље од стране појединих чланова Матице Српске, и затим да их „Матица Српска“ на то позове.

У току нашег разлагања дођосмо ево до једне тачке, са које нам се са свим по природном реду ваља вратити на „Матицу Хрватску“. Ту мислимо, како скупља Матица Хрватска себи чланове, и како растурује књиге.

По споменутом извештају видимо, да Матица Хрватска има у сваком месту своје поверенике. Повереници се примају из чистог родољубља тога посла, и задатак им је, сваки у своме месту да позива за чланове, затим, од чланова да купи годишње новчане принеске и да члановима свакоме даје приспеле књиге. Матица Хрватска не шаље свакоме књиге за себе него уједно на поверенике, па онда повереник разда члановима, који су код њега уписани. Тако иде и брже а и много јевтиније, него ли да се шаље сваком за себе.

Тако што ваљало би и наша Матица да заведе, т. ј. да стече у сваком месту себи повереника, који би имао тај исти посао, што и повереник Матице Хрватске. Ми смо уверени, да би се тако што могло одомаћити и у нас, што то ето видимо, да са успехом постоји и код браће нам Хрвата. Стоји само до Матице Српске, да позове, па сам уверен, да би се у сваком месту нашао барем по један члан Матице Српске, који би се драговољно примио тога посла. Чисто не смем да сумњам у противно, т. ј. ја држим за немогуће, да се не би могао наћи у сваком српском месту по један члан „Матице Српске“, који се не би примио тога заиста родољубивог посла, да у своме месту растурује књиге поучне и забавне.

Бар до сад имали смо прилике, да се уверимо, како код нас заиста има и родољуба и родољубља. Па зато држимо, да би се и у овој прилици нашло одзива, што би било достојно имена и поноса српског и човечанског. Јер што има неких, који тврде, да је такво што немогуће извести, држимо, да је просто излив личног commodитета а не уверења.

Још нешто. Ми држимо, да би се нешто ипак урадити могло, па да се уплата за чланство у Матицу Српску друк-

чије удеси, а да се не мора мењати устав Матице Српске. Не мора се рећи, да је баш прави члан, рецимо, да је уписник на Матицине књиге, сваки онај, који плаћа годишње 3 ф. а то је управо 6 проц. на капитал за чланство од 50 ф. које није лако сваком да плати. Па и код Матице Хрватске они чланови приносици, који годишње плаћају 3 ф., нису прави чланови, немају гласа ни у каквој скупштини, ни у каквом одбору, него у тим приликама имају право гласа чланови утемељитељи, радници и почасни чланови (§. 9.), а овамо видимо из споменутог извештаја, да је чланова приносника било у години 1885. 5190, пет хиљада сто и деведесет, остало су били чланови утемељитељи, који су своју чланарину или сасвим или од чести уплатили.

Могло би се још много што шта у овој прилици надовезати, но држимо, да је и ово доста. Ако устреба, драговољно ћемо још коју рећи у хатар цветању наше књижевности, која заиста има велику улогу у сваком на дакле и у нашем народу, где су себични интереси и партијска борба заузели сувише велик обим. Само књижевни производи трајне вредности и читање истих може утишати распаљене страсти; само у таквим приликама човек има каде мирно да размишља, па да види, шта ваља а шта не ваља, и на себи и на другом, а у страдном таласању нема се каде имати и на штогод друго обзира.

А. М. М.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) Од десетак дана амо бави се наша народна позоришна дружина овде у нашој средини, да се што боље спреми за прославу двадесетгодишњице српског народног позоришта, која ће почети други дан Ускреса а довршити се на Томину недељу. Крај свега учења и спремања доспела је дружина, те нам је за десет дана приказала пет комада, четир сасвим нова за овдашњу публику а један сасвим стари, који је требало сасвим с нова научити. Прикази су ти текли овим редом: 1. у Суботу 21. пр. м. „Све за сина“ (Le fils de Giboyer) од Емила Ожјера у преводу Милована Ђ. Глишића; 2. у Недељу 22. Марта „Смрт Стевана Дечанског“ од Стерије; 3. у Среду на Благовести некаква француска „Schauerdrama“ под насловом „Убица“ у преводу Драгутина Н. Јовановића; 4. у Суботу 28. пр. м. драматизована еласка прича Еркмана и Шатријана „Завлађена браћа“ (у Хрвата је наслов „Rantzavi“) у преводу Милорада П. Шапчанина; и најпосле 5. у Недељу 29. Марта Рајмундова чаровна глума „Распикућа“ у преводу М. И. Стојановића. Прикази су махом били складни.

(Ернесто Роси), славни талијански трагед, наумио је, да не излази више на позорицу, него ће се стално настанити у Риму и ту ће примити управу академије за драмску наставу.

(Изложба Кретићевих слика.) Јављају нам из Београда: 22. Марта закључена је изложба Кретићевих слика за Нишку цркву. Кретић је изложио седам слика и то: св. Николу, св. Јована, св. Саву, св. Тројицу, Мајку Божију, Исуса Христа и смрт цара Лазара. Највећу пажњу публике привлачиле су слике смрт цара Лазара и слике св. Јована, особито ова по-

следња, која је вавредно лепа студија пустињака. Изложба ових слика, као што је нашим читаоцима познато, поникла је услед велике полемике, која се око Кретићевих слика водила између Валтровића, Малетића, Стеве Теодоровића и самог Кретића. Кретић је позвао Стеву Теодоровића, да заједнички изложе своје слике, и саопштио му је дан, кад ће своје слике изложити; али Теодоровић не хтеде примити овако витешки меџдат... Публика се лепо одаввала Кретићевим сликама, а изложбу су посетили краљ, краљица и митрополит Теодосије.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— „Коваци“, кавкаска новела грофа Лава Толстоја, излази од почетка Марта о. г. у лиску Загребског „Obzor“ а у преводу Милана Грловића.

— Фрања Рачки наставио је у 13. броју Виенска своје путне успомене о Русији, описујући Пољску: Варшаву и Краков.

— У 4. броју „Књижевне smotre“ врло је повољно оцењена „Мала појетика“ дра Стевана Павловића; осим тога је приказана прва књига Вукових дела, лист „Женски свет“ и расправа Стојана Новаковића „Последњи Бранковићи у историји и у народном певању“, што је изашла у Летопису Матице Српске у књигама 146.—148.

— П. А. Ровински пише поводом Миклошићеве брошире: Die serbischen Dynasten Crnojević, коју лане а у нашем листу приказа проф. А. Сандић, у 11. и 12. бр. „Гласа Црногорца“ своје примедбе.

— „Лабудова песма“, приповетка Ђорђа Онега, изашла је лане у „Гласу Црногорца“ у преводу нашега сарадника Сима Матавуља. Тај српски превод беше без сумње први превод те радње Онегове, јер је изашао по године пре „Пестер-Лојдова“, који га поче доносити овог месеца на немачком језику, хвалећи се, како бајаги још ни у једном страном језику није изашао.

— „Дужност пре свега“ зове се приповетка Александра Херцена, до сад још непознато дело тог руског публицисте, које сад у Државних накладам Хајдриха Миндена излази, и то са биографским уводом.

— Руски цар је мађарском сликару Михајилу Зичији дао налог, да му илуструје дневник. По Зичијевим речима пише цар просто и без икаквог накита, осим што путописним белешкама додаје и политичке примедбе.

— Шпански политичар и књижевник Емилијо Кастелар саопштио је ово дана увод у велико дело: „Карактери славних жена.“

— У априлској свесци „Deutsche Rundschau“—а изаћи ће из оставине Леополда Ранке-а „Успомене из живота.“

— У Берлину излази „Новинар“ („Der Journalist“, лист, који заступа интересе немачких новинара и оних струка, које су с новинарством у свези.

— У Енглеској и Ирскеој излазе ове године 2.135 новина, у Лондону самом 435, а још године 1846. било је тамо свега 552 новина, од којих 14 дневних.

САДРЖАЈ: Краљево звоно. (Наставак.) — Песма. Црта из сеоскога живота. Написао П. Адамов. — Пастирка и Љево. Песма од Војислава. — Дум АнтонКазали. Од Л. Томановића. (Наставак.) — О кнезу Лазару. (Наставак.) — Успомена на покојног пријатеља. (Наставак.) — Књижевност. Приповетке Милорада П. Шапчанина. Књига цета. — Ковчежић. Матица Српска и Матица Хрватска. — Позориште и уметност. — Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 ф. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожича у Београду.